

Date: 15th August-2026

HUQUQIY DAVLAT VA FUQAROLIK JAMIYATINI RIVOJLANTIRISHDA HUQUQIY MADANIYATNING O'RNI

Baxtiyorova Gulsanam Baxtiyor qizi

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va
huquq ta'limi" yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirish hamda rivojlantirishda huquqiy madaniyatning ahamiyati tahlil qilinadi. Huquqiy madaniyatning mazmuni, fuqarolarning huquq va majburiyatlarini bilishi, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etishi masalalariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, O'zbekistonda huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, huquqiy madaniyat, qonun ustuvorligi, inson huquqlari, fuqarolik faolligi, huquqiy ong, demokratiya.

Bugungi kunda demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biri qonun ustuvorligining ta'minlanishi bo'lsa, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi fuqarolarning o'z huquq va majburiyatlarini anglashi, jamiyat va davlat hayotida faol ishtirok etishi bilan chambarchas bog'liq. Huquqiy madaniyat yuqori bo'lgan jamiyatda fuqarolar qonunlarni faqat majburiyat sifatida emas, balki o'z huquq va manfaatlarini himoya qiluvchi muhim vosita sifatida qabul qiladilar. Bunday jamiyatda qonunlarga rioya qilish, boshqa insonlarning huquqlarini hurmat qilish, davlat organlari faoliyatiga befarq bo'lmaslik va qonuniy manfaatlarni himoya qilish kabi qadriyatlar shakllanadi. O'zbekiston Respublikasida ham huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, inson huquq va erkinliklarini ta'minlash, aholining huquqiy savodxonligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, yoshlarning huquqiy bilimlarini oshirish, ularda qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish mamlakat taraqqiyotining muhim shartlaridan biridir. Huquqiy davlat — davlat hokimiyati faoliyati Konstitutsiya va qonunlar bilan cheklangan, inson huquq va erkinliklari oliy qadriyat sifatida e'tirof etiladigan, qonun ustuvorligi ta'minlangan davlatdir. Huquqiy davlatda davlat organlari ham, mansabdor shaxslar ham qonun talablariga amal qilishi shart. Huquqiy davlatning muhim belgilariga qonun ustuvorligi, inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi, hokimiyatlar bo'linishi, sud hokimiyatining mustaqilligi, fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvida ishtiroki hamda davlat va shaxsning o'zaro mas'uliyati kiradi. Qonun ustuvorligi huquqiy davlatning poydevorini tashkil etadi. Agar jamiyatda qonun barcha uchun teng amal qilsa, fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchi mustahkamlanadi. Shu sababli huquqiy davlatni rivojlantirish faqat yangi qonunlarni qabul qilish bilangina cheklanmaydi. Qonunlarni aholiga tushuntirish, ularning mazmun-mohiyatini anglatish va fuqarolarda qonunlarga hurmat tuyg'usini shakllantirish

Date: 15th August-2026

ham katta ahamiyatga ega. Huquqiy madaniyat — shaxs va jamiyatning huquqiy bilimlari, huquqiy ongi, qonunlarga boʻlgan munosabati va huquqiy xulq-atvorida namoyon boʻladigan ijtimoiy hodisadir. Huquqiy madaniyatning tarkibiga huquqiy bilim, huquqiy ong, qonunlarga hurmat, huquqiy faoliyat va qonuniy xulq-atvor kiradi. Inson oʻz huquqlarini qanchalik yaxshi bilsa, ularni qonuniy usullar orqali himoya qilish imkoniyati ham shunchalik yuqori boʻladi. Huquqiy madaniyat faqat qonunlarni yod olishdan iborat emas. Shaxs qonun mazmunini tushunishi, uning hayotdagi ahamiyatini anglashi va kundalik faoliyatida qonun talablariga amal qilishi kerak. Masalan, boshqa shaxsning huquqlarini hurmat qilish, jamoat tartibiga rioya qilish, mehnat va taʼlim sohasidagi huquqlarni bilish, oʻz huquqi buzilganda qonuniy himoya vositalaridan foydalanish huquqiy madaniyatning amaliy koʻrinishlaridir. Qonun ustuvorligi faqat davlat organlarining faoliyatiga bogʻliq emas. Uning samaradorligi fuqarolarning qonunlarga boʻlgan munosabatiga ham bevosita bogʻliq. Jamiyat aʼzolari qonunlarni hurmat qilsa va ularga ongli ravishda amal qilsa, huquqiy tartibni taʼminlash osonlashadi. Huquqiy madaniyat yuqori boʻlgan fuqaro oʻz huquqidan foydalanishda boshqa shaxslarning huquq va erkinliklarini buzmaslikka harakat qiladi. Bu esa jamiyatda oʻzaro hurmat, masʼuliyat va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Aksincha, huquqiy savodsizlik turli huquqbuzarliklarning kelib chiqishiga sabab boʻlishi mumkin. Fuqaro oʻz huquq va majburiyatlarini bilmasa, ayrim hollarda oʻz huquqlarining buzilishiga yoʻl qoʻyishi yoki bilmagan holda qonun talablarini buzishi mumkin. Shuning uchun huquqiy madaniyatni oshirish huquqbuzarliklarning oldini olishning muhim vositalaridan biridir. Jamiyat huquqiy madaniyati: Butun bir mamlakat aholisining huquqiy savodxonligi, amaldagi qonunlar tizimi, sudlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining samaradorligi hamda qonun ustuvorligi darajasi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat oʻrtasidagi farq koʻpincha bu ikki tushuncha birga ishlatiladi, ammo ularning oʻziga xos farqi bor: Tushuncha Maʼnosi Misol Huquqiy ong Huquqqa boʻlgan ichki munosabat, qonunlarni his qilish va tushunish (ichki dunyo). Qizil chiroqda oʻtish xavfli va taqiqlanganligini miyada bilish va anglash. Huquqiy madaniyat Huquqiy bilimlarning tashqi harakatlarda va xulq-atvorda namoyon boʻlishi (amaliyot). Qizil chiroq yonganda mashinani toʻxtatish va qoidaga amalda boʻysunish. Yoshlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish, yoshlar jamiyatning eng faol qatlamlaridan biri boʻlib, ularning huquqiy madaniyati kelajakdagi jamiyatning huquqiy qiyofasini belgilaydi. Shu sababli taʼlim muassasalarida huquqiy bilim berish va yoshlarning huquqiy faolligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Yoshlarga Konstitutsiya, inson huquqlari, fuqarolik huquqlari, mehnat huquqi, taʼlim olish huquqi, saylov huquqi va boshqa huquqiy masalalar boʻyicha amaliy bilimlar berilishi zarur. Huquqiy taʼlim faqat nazariy maʼlumotlar bilan cheklanib qolmasdan, hayotiy vaziyatlar, huquqiy masalalarni tahlil qilish, munozaralar va amaliy mashgʻulotlar orqali olib borilsa, yanada samarali boʻladi. Bugungi raqamli davrda internet va ijtimoiy tarmoqlar ham huquqiy madaniyatni oshirishning samarali vositasiga aylanishi mumkin. Huquqiy mavzulardagi videolar, infografikalar, elektron qoʻllanmalar va interaktiv platformalar yoshlarning huquqiy bilimlarini oshirishga xizmat qiladi. Oʻzbekistonda demokratik-huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida inson huquq va

Date: 15th August-2026

erkinliklarini ta'minlash, qonun ustuvorligini mustahkamlash va aholining huquqiy madaniyatini oshirishga katta e'tibor berilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat sifatida e'tirof etilgan. Konstitutsiyaviy normalarning amalda ta'minlanishi esa aholining huquqiy bilim va madaniyatiga ham bog'liq. Huquqiy madaniyatni yuksaltirish davlat organlari, ta'lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari, mahalla, jamoat tashkilotlari va oilaning hamkorligini talab etadi. Ayniqsa, oilada bolaga kichik yoshdan boshlab qonunlarga hurmat, adolat, mas'uliyat va boshqa insonlarning huquqlarini hurmat qilish kabi qadriyatlarni singdirish muhimdir. Bugungi kunga kelib ham aholining huquqiy ong va madaniyat darajasi yetarli darajada shakllanmagan. Aholining ba'zi qatlamlari, ayniqsa, chekka hududlarda huquqiy savodxonlik darajasi past. Misol tariqasida Lex.uz saytidan foydalanuvchilarning asosiy qismini huquqshunoslar, davlat xizmatchilari, sud va prokuratura vakillari, notariuslar kabi professional foydalanuvchilar tashkil etishi, oddiy fuqarolarning ulardagi ulushi esa past ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bundan tashqari huquqiy targ'ibotda zamonaviy va interaktiv vositalar yetarlicha qo'llanilmayapti. Fikrimizda OAV hozirda ommaviy axborot vositalari yoshlarni xarakterga keltiruvchi kuchga aylanib bormoqda. Yoshlar esa unga qaram bo'lib bormoqda. Natijada ommaviy axborot vositalarining mas'uliyati yanada ortib bormoqda. Mamlakatning har bir yoshlari o'z huquq va burchlarini hamda mas'uliyatini yaxshi bilishi lozim. Bu yo'lda OAV dan samarali foydalanish zarur. Aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin: OAV orqali tushuntirish, yozma so'zlar, belgilar, rasmlar, multfilmlar, videolar, roliklar, kinolar, animatsiyalar, o'yinlar, viktorinalar yoki targ'ibotning boshqa har qanday shakldagi ko'rinishida. Lekin bularning bosh g'oyasi aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirishga xizmat qilishi lozim. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat bosqichma-bosqich shakllanib boradigan jarayon hisoblanadi. Huquqiy madaniyatning yuksalishi esa qonunga itoat tuyg'usini rivojlanishiga olib keldi. Hozirgi kunda mazkur masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilmoqda, shu maqsadda fuqarolarning huquqiy ongi, huquqiy madaniyati, ta'lim-tarbiyasi, huquqiy savodxonligini yanada yuksaltirish, yoshlarning huquq sohasiga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, ularni huquqiy jihatdan yetuk va barkamol avlod etib tarbiyalash asosiy maqsad va muddaolardan biri hisoblanadi. Jamiyatda o'z haq-huquqini biladigan va qonun-qoidalarga og'ishmay amal qiladigan fuqarolar huquqiy davlatning poydevoridir. Xulosa qilib aytganda, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda huquqiy madaniyat fundamental ahamiyatga ega. Huquqiy davlatning mustahkamligi qonunlarning mavjudligi bilangina emas, balki fuqarolarning ushbu qonunlarni bilishi, ularga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va amalda rioya qilishi bilan belgilanadi. Huquqiy madaniyat yuqori bo'lgan jamiyatda fuqarolar o'z huquq va majburiyatlarini anglaydi, huquqbuzarliklarga nisbatan murosasiz munosabat shakllanadi, qonun ustuvorligi mustahkamlanadi va fuqarolik faolligi ortadi. Shu jihatdan huquqiy madaniyatni yuksaltirish nafaqat huquqshunoslarning, balki butun jamiyatning umumiy vazifasidir. O'zbekistonda huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida

Date: 15th August-2026

yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirish, aholiga huquqiy bilimlarni yetkazish, qonunlarga hurmat ruhini kuchaytirish va fuqarolarning huquqiy faolligini rag'batlantirish kelgusidagi taraqqiyotning muhim omillaridan biri bo'lib qoladi. Har bir inson o'z huquqini bilsa huquqiy jamiyat yaraladi, huquqiy jamiyat barpo etilsa, huquqiy davlat shakllanadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. — Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish milliy dasturini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. — 2019-yil 9-yanvar.
5. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — 2020-yil 23-sentabr.
6. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. — BMT,
7. Odilqoriyev X T .Davlat va huquq nazariyasi. — Toshkent. 2025

